

marife

dini arařtırmalar dergisi
Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 19 • sayı / issue: 1 • yaz / summer 2019

İNCELEME
Review

Ebu'l-Kāsım el-Hasen b. Muhammed b. Habîb en-Nîsâbûrî, Ukalâu'l- Mecânîn (Akıllı Deliler)

Adnan Arslan

Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı
adnan.arslan@bilecik.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0002-3989-6612>

Geliş Tarihi / Received: 20.02.2019 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 19.06.2019

Atf / Cite as

Arslan, Adnan. "Ebu'l-Kāsım el-Hasen b. Muhammed b. Habîb en-Nîsâbûrî, Ukalâu'l- Mecânîn (Akıllı Deliler)". *Marife* 19/1 (2019): 265-271. <https://doi.org/10.33420/marife.529589>.

Yaşlılar ve fakirler gibi psikiyatrik hastalar ve zihinsel engelliler de toplumların inkâr edilemez bir gerçeğidir. Görme ve işitme engellilerin yanı sıra zihinsel engelli hastaların da sosyal hayata rehabilite edilmesi, bugün olduğu gibi insanlık tarihi boyunca vicdanını yitirmemiş milletlerin¹ sorumluluğu olmuştur.

Engellilere karşı insan yaratılışının fitri tepkisi olan "şefkat" ve "merhamet", fitratın tercümanı olan İslamiyet'in de tavizsiz ve istisnasız bir surette emrettiği hususlardan olmuştur. Gerek Kur'ân ayetleri gerekse sevgili Peygamberimizin (s.a.v.) sünneti bizi onlara karşı var gücümüzle yardıma, merhamete teşvik etmektedir.²

Bu hassasiyetin bir sonucu olarak İslam toplumunun her kesimi ile yakından alakadar olan ulema ve üdeba da sorumluluk bilinci ile hareket etmiş ve toplumun

¹ Fiziksel ve zihinsel hastalara merhametle yaklaşmak, onlara karşı şefkat hissiyle yardım etmek gayet fitri, insani bir meseledir. Burada "vicdanını yitirmemiş milletler" ifadesiyle savaşlar gibi olağan üstü durumların yaşandığı tarihlerde bazı yöneticilerin barbarca yöntemlerle fiziksel ve zihinsel engelli hastaların sistematik bir biçimde imha edildiğine işaret edilmektedir. Örneğin, Hitler dönemi Almanya'sında "1939-1945 yılları arası altı yıl içerisinde 180 bin psikiyatrik hastanın, psikiyatristlerin gözetiminde öldürüldüğü" ifade edilmektedir. Ayşegül Bilge, Olcay Çam, "Ruhsal Hastalığa Yönelik Damgalama ile Mücadele", *TAF Preventive Medicine Bulletin* 9/1 (2010): 72. (71-78).

² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Engelliler Gerçeği ve İslam -Sorunlar ve Çözüm Önerileri-, ed. İsmail Karagöz (20-21 Aralık 2003 Ankara).

“musibete maruz” kesimlerine farklı bakış açılarından teselli amaçlı telifatta bulunmuşlardır.³ Bu âlimlerden birisi de İbn Habîb en-Nîsâbûrî (Neysâbûrî) (ö. 406/1016)’dir. Çok yönlü bir âlim olan İbn Habîb, fıkıh, hadis, tefsir ve dil çalışmalarının yanı sıra “*Ukalâu'l- mecânîn*” adlı bir eser ortaya koymuştur.⁴

Eserin başlığından da anlaşılacağı üzere konu bir bütün halinde akıl sağlığı yerinde olmayan “mecânîn” “deliler” hakkındadır.⁵ Klasik Arap edebiyatında mizahî unsur olarak kullanıldığını sıklıkla gördüğümüz “obur, tembel, asalak vb.” tiplerinin sosyal hayata farklı bir renk katan gülünç ama düşündürücü hikâyelerine benzer bir şekilde⁶ bu eserde de “deli” figürünün “akıllıca” verdiği cevaplar ya da takındığı “bilgece” tavırlar müellifin “derleme” amacı doğrultusunda, didaktik anlatım çerçevesinde edebi kalıba dökülmüştür.

Klasik Arap literatüründe “akıllı deli” olarak bilinen taifeye dair kendisine ulaşan rivayetleri derlediği bu eserde⁷ müellif, muhtemelen hadisçi oluşunun etkisi ile aldığı rivayetlerin mümkün oldukça senetlerini vermeye özen göstermiştir. Bühlûl el-Mecnûn, ‘Uleyyân el-Mecnûn, Cu’ayfi-rân el-Müvesves, Sabbâh el-Müvesves, Ebû’d-Dîk, Sa’dûn gibi akıllı delilerin anekdotlarını mizahi bir materyal olarak belli bir düzende tasnif etmiştir. Pratik bir zekâ ve hazırcı cevaplık özelliği ile okuyucuları hayran bırakacak bu tipolojinin günümüz insanına vereceği pek çok yararlı mesajlar da bulunmaktadır.

Giriş kısmında ağırlıklı olarak “gerçek deliliğin ne olduğu” üzerinde durmuş olmakla birlikte konunun farklı yönlerine de atıfta bulunmayı ihmal etmemiştir. Engelli oluşunu istismar etmeye çalışarak duygu sömürüsü ile çıkar devşirmeye çalışan fırsatçılara karşı uyanık olunması ya da toplumun “deli” diyerek sözüne itibar etmediği bazı kimselerin hakikatte “bilge” olabileceği gibi pek çok ayrıntıyı rivayetler ışığında aktarmaktadır.

İbn Habîb besmele, hamdele ve salveleden sonra eserine giriş cümlesi olarak

³ Arap edebiyat tarihinde Abbasiler döneminden itibaren dert ve sıkıntı halinde kulun nasıl davranması gerektiği, “şer”li görünen şeyde “hayır”lı olanı nasıl görebileceğine ilişkin hacimli eserler yazılmıştır. Hikâyeler koleksiyonu olarak karımıza çıkan bu eserlerde sıkıntılar karşısında teselli, ümitsizlikler karşısında umut verme amacı güdülmüştür. Çoğunlukla “teselli” bağlamında âyetler, hadisler, sahabe ve tâbiûn kâvil ve tecrübeleri başta olmak üzere diğer ibretli olay ve menkıbeler edebi üslup ile yoğrularak kısa başlıklar altında verilmiştir. Konu hakkında ayrıntı için bk. Adnan Arslan, “et-Tenûhi ve el-Udeydân Özeline Düünden Bugüne Bir Psikoterapi Geleneği: ‘el-Ferac Ba’deş-Şidde Konulu Eserler”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2017): 211-233.

⁴ Mehmet Ali Sarı, “İbn Habîb en-Nîsâbûrî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19: 150.

⁵ Folklorik bir anlatıma dayanan eserde müellifin halk tarafından akli muhakemesi yerinde olmayan kimseler için kullanılan “mecnun” (deli) tanımlamasını esas almış olmasına binaen biz de bu tanımda eserin orijinal atmosferini yansıtabilmek adına “mecnun” tanımlamasını Türkçemizdeki argo bir kullanım olan “deli” ile ifade edeceğiz.

⁶ Anekdot koleksiyonları şeklinde derlenmiş bu hikâyelerde mizahi figür olarak “obur, tufeyli, cimri, bedevi ve sarhoş” karakterlerinin ele alınışına dair kapsamlı bir çalışma için bk. Şener Şahin, *Klasik Arap Edebiyatında Sofra Mizahı Tipler ve Temalar* (Bursa: Emin Yayınları, 2011).

⁷ *Ukalâu'l- mecânîn* adlı eserin ilk devir muhaddislerinden Ebû Muhammed Hasen b. İsmâîl b. Muhammed ed-Darrâb’ın (ö. 313/925) *Ukalâu'l-mecânîn ve'l-müvesvesîn* adlı eserden ilhamını aldığı söylenebilir. Bu eserde de müellif Bühlûl, ‘Uleyyân, Cu’ayfirân, Sa’dûn ve Ebû’d-Dîk gibi meşhur hazırcı cevap meczupların pratik zekâ ürününü söz ve eylemlerine yer vermiş, onlara nispet edilen 25 adet manzûme ve mizahi hikâyeyi derlemiştir.

mealın şöyle başlamaktadır: *Allah dünyayı; zevale mahkûm, yol üstünde bir han, bu hanın sakinlerini ise her an fenaya maruz, türlü bela ve musibetlere hedef, hayat ölümle; beka fanilikle; kuvvet zaafıla; gençlik ihtiyarlıkla; izzet zilletle; varlık darlıkla; sıhhat marazla malul bir surette halk buyurmuştur. O, varlığı bu zıtlıklar üzerine yaratması ile zaafî olmayan bir güç, aczi olmayan bir kudret, ölümü olmayan bir hayat, zilleti olmayan bir izzet ve fakrı olmayan bir zenginlik gibi kemâl sıfatlarını sadece ve sadece kendi zatında topladığını göstermektedir.*⁸

Müellifin eserine “zıtlıklar üzerine kurulu bir âlem” değerlendirmesi ile başlaması kanaatimizce gayet derin bir tasavvufî arka planın işaretidir.⁹ Zira bilindiği üzere “zihinsel engel” gibi kalıtsal hastalıkların tamamen tedavisi -bunca uluslararası “gen merkezli” çalışmalara rağmen- şimdilik dahi tıbben mümkün değildir. O halde zihinsel engelli bir hastanın kendisi -hastalığın engelinden dolayı- durumunun farkında değilse de onun çevresindeki birinci dereceden yakınları ve diğer akrabaları tedavisi mümkün olmayan ömürlük bir hastalığı nasıl değerlendirmeleri gerektiği yönünde irşada muhtaçtır. Engellinin özellikle ebeveyni, hiç kimsenin maruz kalmak istemeyeceği ağır bir imtihanda Müslüman olarak mümince bir duruş, bir düşünce sergileme hususunda İslam âlimlerinin nasihat ve tevcihatlarına ihtiyaç duyacaktır. Anladığımız kadarıyla İbn Habîb gibi İslam âlimlerini bu tür eserler yazmaya sevk eden saik budur. Ağır imtihanlarda kaza ve kaderin hükümlerine karşı Allah’a itiraz etmek, onun “Rabb” oluşuna karşı anlak da olsa bir şikâyette bulunmak gibi maddi musibetten çok daha büyük bir musibete düşmemek için İslam ümmetine karşı irşat ve rehberlik görevi üstlenme lüzumu hissetmektedir. Her şeyden önce dünya hayatının hakikat ve mahiyetinin ne olduğunu tespit ederek “zaten fanî” olan hayatın zorluklarını da “geçici” bilmek lüzumunu, musibetler karşısında “aciz, zayıf” oluşumuzun “kudret sahibi bir Allah”a karşı varoluşsal bir kaçınılmaz olduğunu, dolayısıyla üzerimize düşen onun kudretinin nihayetsizliğini anlayarak rahmetine itimat etmemiz olduğu gibi pek çok itikadi gerçeği veciz bir şekilde kaleme almıştır. Dünya hayatının zıtlıklar üzerine kurulu olması Allah’ın bu zıtlıkların da üzerinde mutlak kemalde sıfatlara haiz olduğunu göstermesi gayesine matuf olduğunu dolayısıyla musibet denilen şeylerin de onun iradesi dâhilinde geldiği gerçeğini en başta vurgulamak istemiştir.

Müellif, hastalık, fakirlik, yaşlılık, acizlik ve ölüm gibi zahiri musibetlerin gerçeğinin ne olduğuna dair yapılan bu değerlendirmeden sonra hayattaki zıtlıkların hikmetine dair Hz. Peygamberin “hastalıklar” hakkındaki hadislerinden deliller ge-

⁸ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 27.

⁹ Hicri 4. Yüzyılda Bağdat’ta yaşamış sûfî Ebû Said el-Harrâz’ın (ö. 277/890) “Allah, ancak zıtları terkîb etmekle bilebilir.” yaklaşımının İbn Habîb’in eserinin mukaddimesinde kendini lafzan olmasa da manen hissettirdiğini söylemek mümkündür. Ünlü mutasavvıf İbn Arabî’de ilmi ve felsefî bir öğretiye dönüşecek olan *vahdetü'l- vücûd*, daha öncesinde de özellikle hicri üçüncü asırdan itibaren Bâyezid-i Bistâmî (ö. 234/848), Muhâsibî (ö. 243/857), Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 297/909), Hallâc-ı Mansûr (ö. 309/922) gibi ilk dönem sûfilerinde tecrübeyle dayalı bir düşünce olarak makes bulmuştur. Harrâz’ın Allah hakkında marifet elde etmek için şart olarak öne sürdüğü ve İbn Arabî’de sistemleşecek olan “zıtların birliği” anlayışının bir bakıma İbn Habîb’in yukarıdaki ifadelerinde de etkin olduğunu görülmektedir.

tirmektedir. Enes b. Malik'e isnat edilen bir rivayete göre Hz. Peygamber "Sana hastalık olarak selamet yeter" demiştir. Bu rivayetin mazmununu teyit eden bir beyte daha yer vermiştir.

"Rabbime yana yana beni yaşatmasına dair selamet için dua ettim.

*Gördüm ki sıhhat hastalık imiş."*¹⁰

Aynı bağlamda verilen diğer kavillere göre de sıhhat hastalık ve afiyet ise fena ve zeval davetçisidir.

Eserin girişine alınan bu rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla olumlu görünen sağlık ve olumsuz kabul edilen hastalık, görünenin aksine anlamlar taşımaktadır. Hastalığın sıhhat ve sıhhatin hastalık olduğuna dair bu yaklaşımın bağlamının ne olduğuna dair herhangi bir yönlendirme de bulunmadığı dikkat çekmektedir. "Sağlık ve selameti hastalık yapan husus nedir?" mukadder sorusunun cevabını müellifin vermediği görülmektedir.

Anlaşılan müellif maksadının ne olduğunu hemen tasrih etmektense eserinin akışı içerisinde kendine özgü bir diyalektik kurmayı tercih etmiştir. Zira bu girişten sonra Hz. Peygamberin "delilik" denen şeyin aslında "gençliğini Allah'a isyanda kul lanma" olduğunu belirten rivayete yer vermiştir.¹¹ Bu rivayete göre mecnun Allah'a itaat etmeyen gençtir. Diğer bir rivayette Hz. Peygambere "mecnun" olduğu söylenen bir adam gösterilmiştir. Allah Rasûlü (a.s.m.) onun "musibetzed" olduğunu mecnunun ise Allah'a isyan eden kişi olduğunu haber vermiştir.¹² Müellif, "delilik" denilen şeyin toplumda yerleşmiş bir âdeti ya da düzeni terk ederek muhalif hareketler ve sözler sarf etme olduğuna işaret eden ayetleri konu bağlamında ele almıştır. Bu ayetlere göre Nuh (a.s.)'ın kavmi kendisine "mecnun" demiştir. Yine Mûsa (a.s.)'a karşı Firavun "mecnun" suçlamasında bulunmuştur. Nübüvvet silsilesinin en nihayetinde olan Hz. Peygamber (a.s.m.)'e dahi "mecnun" isnadında bulunulmuştur.

Müellifin, deliliğin ne olduğunu tespit etmek için vermiş olduğu bu pasajlarla okuyucuyu maksadına doğru yönlendirmek istediği anlaşılmaktadır. Buna göre yakın akraba ya da çevresinde "deli" bulunan bir kişi onun bu halinden dolayı aşırı kederlenip kendisinin müzmin bir üzüntüye kapılmasına izin vermemelidir. Zira gerçek anlamda "delilik" bile bile "Allah, ahiret ve ibadetten yüz çevirmektir". Bu itibarla İbn Habîb, hakiki hastalığın Müslümanca kıstaslarını ortaya koyarak değerlendirmeyi bu ölçütler çerçevesinde yapılmasını tavsiye etmektedir. Yoksa deliliğin insanlar arasında vaz edilmiş beşeri ve örfi kıstaslar ele alınarak bakılacaksa peygamberler dahi "deli" kabul edilmişlerdir. O halde Müslümana yakışan, hastalıklar ve musibetlere maruz kalındığında hakikatin ölçüleri ile bakmak, kısa ve fani hayatın mutluluk ve refahını değil, ebedi ahiret hayatının afiyet ve sıhhatini esas almak olmalıdır. Müellif bu mesajları satır aralarında, yapmış olduğu alıntılarda dolaylı olarak aktarmaktadır. Süfyân-ı Sevrî (ö. 161), Fudayl b. İyâz (ö. 187), Halef b. Eyyûb, Ubeydullah b. Muhammed b. Âişe, Halîl b. Ahmed (ö. 175), ve Bişr b. Mûsâ el-Esedî

¹⁰ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 28. Şiiri Ebû Dâvût Süleyman b. Ma'bed, es-Sebhî, "Bazı edebiyatçılar bana şöyle söylemiştir." diyerek aktarmıştır.

¹¹ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 29.

¹² İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 30.

gibi selef âlim ve edebiyatçılardan hakiki manada deliliğin Allah'ı unutup ahirete hazırlanmamak olduğuna dair kavillerine isim vererek atıfta bulunduğu gibi isim vermeden “قیل” formunda pek çok kavle de sahibini belirtmeden yer vermiştir.

Mecnunluğa dair bu ön tespitlerden sonra filolojik olarak mecnunluğun değerlendirilmesini yapmakta ve aynı bağlamda kelimelere Arap şiirinden örnekler getirmektedir. Müellife göre mecnun anlamına gelen kelimeler şunlardır:

الأحمق الأخرق المعتوه الماتق الرقيق المرقعان المسوس المخبل المختل الأنوك الذولة المؤتمة الأولق المهوس الهلباجة الخذب البرشاع الملغ الجعيس المألوس المتيم العبد الأهوج الهائم المدله الأبله المستهتر الواله الهبتقع.

İbn Habîb tüm bu kelimelerin “deli” anlamında kullanıldığını gösteren şiirlere ya da kavillere yer vermiştir. Bundan sonraki bölüm başlıklarının isimlerini vererek daha sonrasında kitabın tamamı hakkında bir değerlendirmede bulunmanın daha yerinde olacağını düşünüyoruz.

- Ahmaklık ve Ahmaklar Hakkında Darb ı Meseller
- İnsan Dışındakiler Hakkında Söylenen Ahmaklık Sözleri
- Hayvan Ahmaklık İsimleri
- Deliler Hakkında Darb ı Meseller
- Hurufu'l- Ceddi ve'l-Akl ve Devletu'l- Hamki ve'l-Cehl
- Ahmaklardan ve Onların Sohbetinden Kaçınmak
- Akıllı Delilerin Haberleri ve Onların Özellikleri (Meşhur Deliler)
- Bedevi Deliler
- Kadın Deliler
- İsmi Bilemediğimiz Delilere Ait Haberler

Yaklaşık 358 sayfalık eserin muhakkik önsözü ve fihristler hariç kalmak şartıyla 318 sayfası müellife aittir. 12 bölüme ayrılmış olan kitabın yaklaşık 160 sayfası sadece “akıllı deliler”e ait haberlere tahsis edilmiştir. Sonuç olarak eserin büyük ölçüde “ahbar” nitelikli yönünün ağır bastığı Câhız (ö. 255) Ebu'l-Ferac el-İsfehâni (ö. 356), Ebû Alî et-Tenûhî (ö. 384) ve çağdaşı Ebû Hayyân et-Tevhîdî (ö. 414) gibi Arap edebiyatçılarındaki görülen hikâyeler koleksiyonu telif geleneğini devam ettirmiştir.

İbn Habîb bu eseriyle toplumda “deli” olarak tanınan kişilerin “mahiyet” bakımından bir bütünlük teşkil etmediği düşüncesini aktarmak istemektedir. Nitekim hak peygamberlere de “deli” denildiği olmuştur. Eserde tilki gibi bir zekâyla insanların sırtından geçinmeye çalışan bazı sahtekâr tabiatlı insanların “deli” maskesi takarak çıkarları peşinde koştuğuna dair örnekler verildiği gibi yine toplumda “deli” olarak bilinen ancak aslında birer “zâhid, sûfi, ârif, abdâl” olan gizli velilerin ibret dolu sözlerine, hikmet kuşanmış davranışlarına ve hayatın hakikatini tüm berraklığıyla keşfeden ferasetli hallerine değinilmiştir.

Eserin okuyucu hafızasında en uzun süre kalacak olacak hikâyeleri kanaati-mizce “akıllı deliler” bölümünde yer almaktadır. Burada, Türkçemizde geçen “Ya tuz kokarsa” sözünün yüzyıllar önce Arap dilinde de atasözü olarak kullanıldığını görürüz.¹³ Hayatını mezarlıklarda geçiren Bağdatlı Ebû Alî el- Muharramî adında bir delinin “*kabrin karanlık ve yalnızlığını düşündükçe mezarlığın ona pek ferah ve nurlu*

¹³ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 221.

geldiği"¹⁴ şeklindeki irfan dolu sözü bizleri ürkütecektir. Mevlana Celaleddîn Rûmî (ö. 604)'den duymaya alışkın olduğumuz "Şeb-i Arus" (*Ölüm düğündür bana*) hikmetli sözünü, Velhân adında bir deliden de duymak okuyucuyu şaşırtacaktır.¹⁵ Ehvâzlı deli bir kadın olan Hayyûne'nin geceleri sabaha kadar "Allahım! Ne zamana kadar beni bu avarelerle yaşamaya mecbur edeceksin?" diyerek akıllı görünümlü delileri Allah'a şikâyet edişi düşündürülecektir.¹⁶ Tarsus'ta halk içinde "Deli Razzâm" olarak bilinen bir şahsın Bizans askerleri ile çatışmaya girdiğinde tam bir fedai gibi kahramancasına savaşıp şehre geri döndüğünde yine deliliğine devam etmesi¹⁷ Osmanlı ordusunda "*Sefere ordunun önünde giden, savaş sırasında gözlerini budaktan sakınmayarak düşman saflarını yaran, taburlarını delen*,"¹⁸ akıncı deli bölüklerini akla getirecektir. Bağdatlı bir mecnun olan Gavdek'in kendisiyle "deli" diyerek alay eden çocuklar için, "*Aşkın ve cinnetin eziyeti yetmiyor mu ki bu çocuklar da bana böyle ayrıca eziyet ediyor?*" şeklindeki serzenişi,¹⁹ aşk ve cezbe hallerinde bazen sufilerin nelere duçar olduğunu gösterecektir. Tabrûne adında bir delinin cami kapısına işemesi sonucu cemaatten dayak yerken: "Eşek olsam beni döver miydiniz? Farz edin ki ben eşeğim."²⁰ pişkinliği hem güldürecek hem de deli dediğimiz insanların kafa yapıları hakkında bir fikir verecektir. Abdurrahman b. el-Eş'as adlı Kûfe'li bir delinin "Kendini taşıyarak kovalayan çocuklara neden taş atarak karşılık vermiyorsun?" sorusuna: "Allah'tan korkuyorum ve onlar gibi olmak istemiyorum." cevabı²¹ bizleri "deliler" hakkında düşüncelerimizi tekrar gözden geçirmeye sevk edecektir.

İbn Habîb'in hadisçi kişiliği ve o dönemde haber rivayetlerinde isnada verilen öneme binaen hemen tüm rivayetlerin senedi ile birlikte verildiğinden bahsetmiştik. Kimim okuyucular için bu uzun senetlerin eserin akılcılığına ve hikâyelerdeki mazmunu takip edebilmede olumsuz etki uyandırması mümkündür. Diğer taraftan esere yönelik bir eleştiri olarak şunu da söylemek mümkündür. Müellif, klasik İslam telif geleneğinde uygun olarak eserinde önce konu ile ilgili ayet, hadis ve sonrasında da selef-i salihin kavillerini vermiştir. Eserde zaman zaman halk tarafından "deli" olarak bilinen kimselere karşı kötü muamelede bulunduğu temas etmiştir. Ancak zihinsel engelli bu kişilerin tamamı da elbette ki bilgece cevaplar veren ya da "deli" oluşunu suiistimal eden kimselerden ibaret değildir. Gerçekten de şefkat ve ilgiye muhtaç zihinsel engelliler de toplumların bir parçasıdır. Dolayısıyla bu kesime karşı şefkati uyandıracak tarzda öğütlerin, tavsiyelerin eserin bütünlüğü içerisindeki yer almadığı görülmektedir.

Bu tanıtımda, ilk defa Vecîh Fâris el-Kılânî tarafından neşredildiği belirtilen eserin Ömer el-Es'ad'ın tahkiki ile Dâru'n-nefâis tarafından Beyrut/1987 baskısı esas alınmıştır. Eseri Yahya Atak Türkçeye kazandırmış ve tercümesi Şule Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

¹⁴ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 223.

¹⁵ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 228.

¹⁶ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 286.

¹⁷ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 266.

¹⁸ Salih Demirbilek, "Türk Kültüründe 'Deliler' ve Bunların Dede Korkut Oğuznâmelerine Yansımaları", *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 3/5 (2013): 69-77.

¹⁹ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 255.

²⁰ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 254.

²¹ İbn Habîb, *Ukalâu'l-mecânîn*, 174.

Kaynakça

- Bilge, Ayşegül; Çam, Olcay. "Ruhsal Hastalığa Yönelik Damgalama ile Mücadele". *TAF Preventive Medicine Bulletin* 9/1 (2010): 71-78.
- Engelliler Gerçeği ve İslam – Sorunlar ve Çözüm Önerileri-*. Ed. İsmail Karagöz. 20-21 Aralık 2003 Ankara.
- Arslan, Adnan. "et-Tenûhi ve el-Udeydân Özelinde Dünden Bugüne Bir Psikoterapi Geleneği: 'el-Ferac Ba'deş-Şidde Konulu Eserler". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2017): 211-233.
- Sarı, Mehmet Ali. "İbn Habîb en-Nîsâbü'rî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 19: 150. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Şahin, Şener. *Klasik Arap Edebiyatında Sofra Mizahı Tipler ve Temalar*. Bursa: Emin Yayınları, 2011.
- Demirbilek, Salih. "Türk Kültüründe 'Deliler' ve Bunların Dede Korkut Oğuznâmelerine Yansıması". *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 3/5 (2013): 69-77.